

ERNST THEODOR AMADEUS HOFFMANN
Kedi Murr'un Dünya Görüşü

*Lebens-Ansichten des Katers Murr
Nebst fragmentarischer Biographie des Kapellmeisters Johannes Kreisler
in zufälligen Makulaturblättern*

© Önsöz: Jeremy Adler, "Introduction", E.T.A. Hoffmann,

The Life and Opinions of the Tomcat Murr, Penguin Books, 1999.

© Sonsöz: Francis J. Nock, "E.T.A. Hoffmann and Nonsense", 1962.

Sonsözün hakları Blackwell Publishing Ltd.'den alınmıştır.

İletişim Yayınları 2237 • İletişim Klasikleri 91

ISBN-13: 978-975-05-1853-9

© 2015 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2015, İstanbul

DIZI YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge

YAYINA HAZIRLAYANLAR Ümran Küçükislamoglu,

Güneş Akkor, Emrah Serdan

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ Theodor Hosemann'ın *Kedi Murr'un Dünya Görüşü'nün*

1844 baskısında yer alan çizimi

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Ayla Duru Karadağ

BASKI ve *CLT* Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

ERNST THEODOR AMADEUS HOFFMANN

Kedi Murr'un Dünya Görüşü

Orkestra Şefi Johannes Kreisler'in
Bazı Müsvedde Kâğıtlarından Alınmış
Parçalar Halindeki Biyografisiyle Birlikte

*Lebens-Ansichten des Katers Murr
Nebst fragmentarischer Biographie des Kapellmeisters
Johannes Kreisler in zufälligen Makulaturblättern*

ÇEVİREN *M. Sami Türk*

JEREMY ADLER'İN ÖNSÖZÜ VE
FRANCIS J. NOCK'UN SONSÖZÜYLE

ERNST THEODOR AMADEUS (E.T.A.) HOFFMANN 24 Ağustos 1776'da Doğu Prusya'nın Königsberg kentinde (bugünkü Kaliningrad) dünyaya geldi. Babası Christoph Ludwig Hoffmann avukattı; annesi Louisa Albertina Doerffer köklü bir aileden geliyordu. Hoffmann iki yaşındayken anne-babası boşandı ve Louisa, oğlunu da alarak ailesinin evine döndü. Hoffmann bu evde dayısı ve teyzeleriyle birlikte büyüdü. Müzik, edebiyat ve resim dersleri aldığı Burgschule'den mezun olduktan sonra, Königsberg Üniversitesi'nde hukuk okudu. 1795 yılında mezun olduktan sonra avukathğa başladı; Königsberg'de, Glogau'da ve Berlin'de mesleğini icra etti. 1800 yılında Polonya vilayeti olan Poznań'daki mahkemeye tayin edildi. Kuzini Minna Doerffer ile nişanlandıysa da dört yıl sonra bu nişanı bozdu ve Michalina Rorer ile evlendi. Bir dönem, Poznań'ın önde gelen şahsiyetlerinin karikatürlerini çizdiği ve dağıttığı için Plock kasabasına sürüldü, sonra 1804'te Varşova'ya tayin edildi. İsimlerinden "Wilhelm"i Mozart sevgisinden "Amadeus" olarak bu yıl değiştirmiştir. 1805 yılında Cäcilie adında bir kızı dünyaya geldi fakat bu sırada Hoffmann'ın hayatı altüst oldu: Fransız orduları Varşova'yı işgal etti ve Napoléon'a sadakat yemini etmeyen tüm devlet görevlileri azledildi. Hoffmann da onlardan biriydi. Eşini Poznań'a, akrabalarının yanına gönderdi, kendisi Berlin'e yerleşti ve müzik kariyerine başladı. Napoléon, bu kez de Berlin'i işgal etti. Bu sırada kızının iki yaşında öldüğünü öğrendi. Eşiyle birlikte Bamberg'e taşındı, burada orkestra şefliği yaptı; daha sonra müdür yardımcılığına yükseldi, bestecilik ve set tasarımıyla uğraştı. Dresden'e orkestra şefi olarak tayin edildi. İlk yayımlanan edebiyat eseri *Fantasiestücke in Callots Manier* (Callot Üslubunda Düş Tabloları, 1814) adlı bir öykü derlemesiydi. Daha sonra *Şeytanın İksirleri* (1815) ve *Gece Tabloları* (1816) yayımlandı. Muhafifleri araştıran ve yargıya çıkararak bir heyete atandı; bu heyetin tasvip etmediği faaliyetlerinin bir parodisini *Meister Floh* (Bit Efendi) kitabının "Knarrpanti" sahnesinde yazdı. *Serapionsbrüder* (Serapion Kardeşler, 1819) derlemesini, *Prinzessin Brambilla* (Prences Brambilla, 1820) ve *Kedi Murr'un Dünya Görüşü'nü* (1820) hayatının son yıllarında yayımladı. Sakıncalı "Knarrpanti" sahnesinden ötürü *Meister Floh* kitabının el yazmalarına el konuldu, Hoffmann hakkında soruşturma açıldı. Bu sırada Hoffmann'ın sağlığı kötüleşti; yazar kendini ancak hasta yatağından savunabilir hale gelince, suçlamalar devam ettirilmedi. Sonunda kitap bu sakıncalı bölümler çıkarılıp yayımlandı. Hoffmann, 25 Haziran 1822'de frengi hastalığından hayata gözlerini yumdu. Berlin'in Kreuzberg semtindeki Jerusalemkirche ve Deutscher Dom Cemaati III. Mezarlığı'na defnedildi. "Amadeus" adı resmileştirilmediğinden, mezar taşında adı E.T.W. Hoffmann olarak geçmektedir. Hoffmann *Gece Tabloları* adlı öykü derlemesindeki "Kum Adam"ı yazmamış olsaydı, Freud'un bilinçaltını keşfedememiş olacağı söylenir.

İÇİNDEKİLER

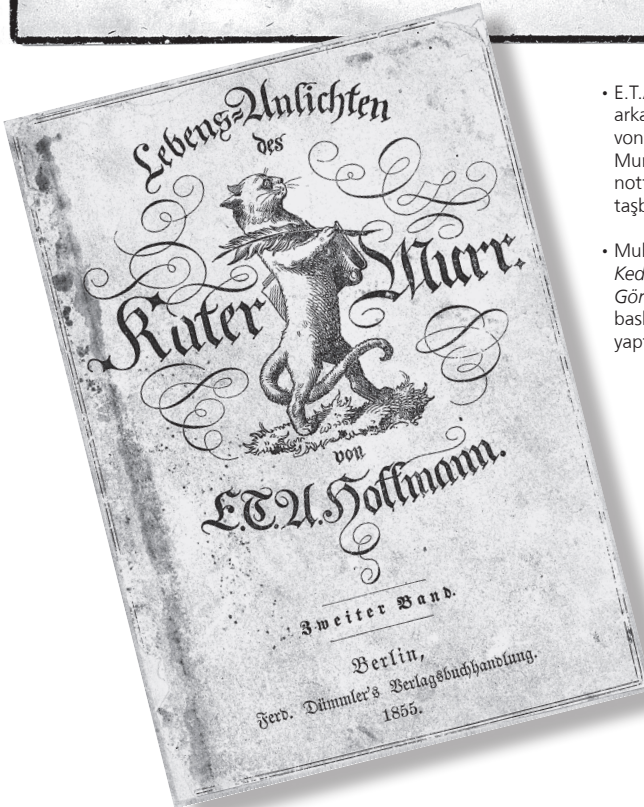
ROMANA DAİR GÖRSELLER	7
KRONOLOJİ	17
ÖNSÖZ	
E.T.A. HOFFMANN / JEREMY ADLER	27

Kedi Murr'un Dünya Görüşü

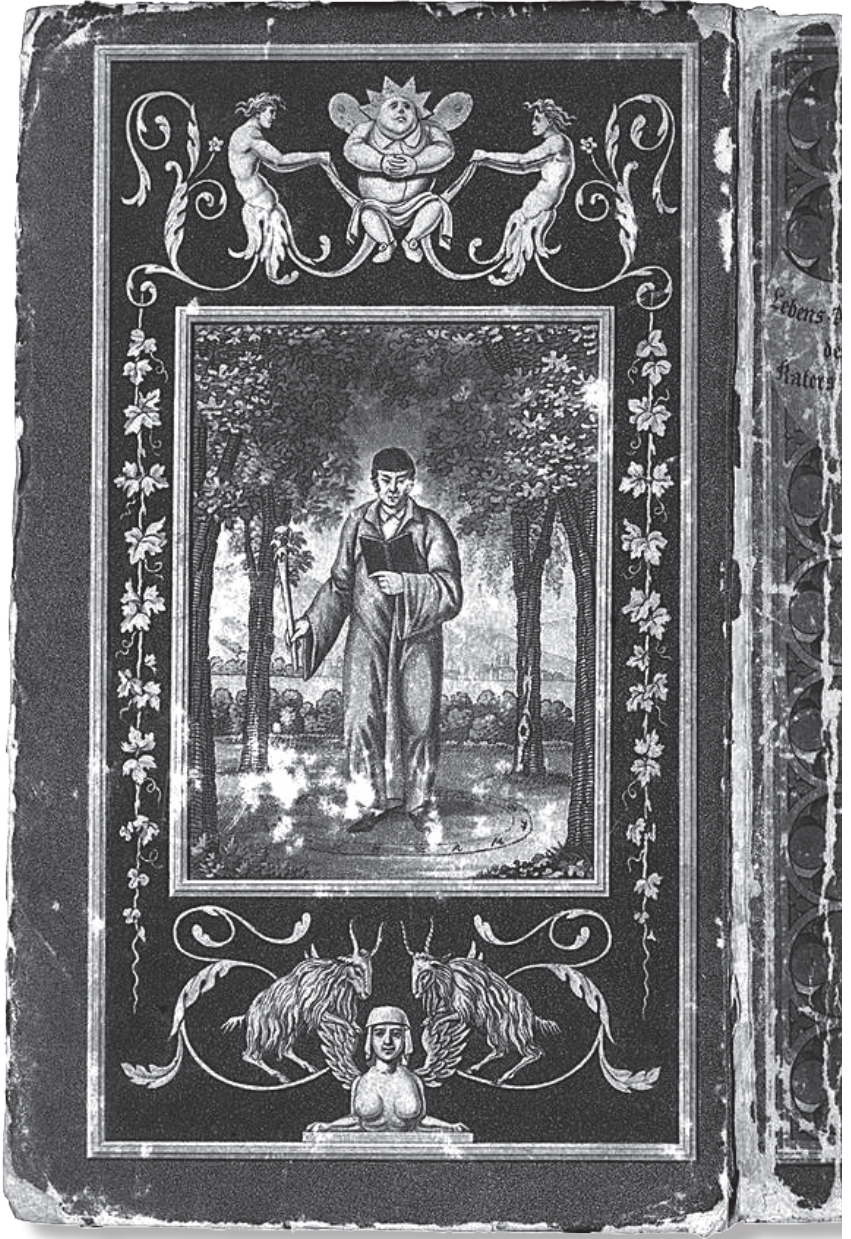
BİRİNCİ CİLT	55
Yayıncının Önsözü	57
Yazarın Önsözü	61
Önsöz	63
BİRİNCİ BÖLÜM	
Varoluş Hissiyatı	65
İKİNCİ BÖLÜM	
Delikanlının Hayat Tecrübeleri	145

İKİNCİ CİLT	241
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
Çıraklık Ayları	243
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
Yüksek Kültürün Verimli Sonuçları	357
Yayıncının Sonsözü	423
SONSÖZ	
E.T.A. HOFFMANN VE SAÇMALIK / FRANCIS J. NOCK	425

In der Nacht vom 29ten bis zum 30ten November
d. J. entschlief, um zu einem bessern Dasein
zu erwachen, mein Theurer geliebter Zögling
der Kater Murr im vierten Jahre seines hoff-
nungsvollen Lebens. Wer den Verewigerten Zügel
kannte, wer ihn wandeln sah auf der Bahn der
Jugend und des Berufs, nißt meiner Schmerz
und ehrt ihn durch Schweigen.
Berlin d. 1ten Decbr. 1821. Hoffmann

- E.T.A. Hoffmann'ın arkadaşı Theodor Gottlieb von Hippel'e yazdığı kedisi Murr'un ölümüyle ilgili nottan ilhamla yapılan taşbaskı.
- Muhtemelen Hoffman'ın Kedi Murr'un Dünya Görüşü'nün 1855 baskısının kapağı için yaptığı çizim.

Carl Friedrich Thiele'nin *Kedi Murr'un Dünya Görüşü*'nün ilk cildinin 1820'de Berlin'de yapılan ilk baskısının kapağı için Hoffmann'ın eskizlerinden hareketle yaptığı çizimler.

BİRİNCİ CİLT

Yayıncının Önsözü

Hiçbir kitabın elinizdeki kitap kadar bir önsöze ihtiyacı olmamıştır, çünkü bu eserin nasıl mucizevi şekilde bir araya geldiği açıklanmazsa, eser gelişigüzel bir karmaşa gibi görünecektir.

Yayıncı bu yüzden aziz okurdan bu önsözü gerçekten okumasını ister.

Söz konusu yayıncının içli dışlı olduğu, en az kendisi kadar tanıdığı bir dostu vardır. Bu dostu günün birinde ona aşağı yukarı şunları söyledi: “Azizim, şimdiye kadar kaç kitap bastırduğuna ve yayıncılıktan da anladığına göre pırıl pırıl kabiliyeti, kusursuz yetenekleri olan genç bir yazarın kaleme aldığı bir şeyi tavsiyen üzerine basacak mert adamlardan birini bulman zor olmayacaktır. Bu yazarla ilgilen, bunu hak ediyor.”

Yayıncı, yazar arkadaş için elinden geleni yapacağına söz verdi. Dostu el yazmasının Murr isimli bir kediye ait olduğunu ve onun hayat görüşünü barındırdığını itiraf ettiğinde biraz hayrete kapıldı gerçi; ama bir defa söz vermişti. Hikâyenin girişi de kendisine oldukça hoş bir üslupta görüldüğünden yazmayı çantaya koyup doğru Unter den Linden semtindeki Bay Dümmler’e koştu ve ona kedinin kitabını yayımlamasını teklif etti.

Bay Dümmler şimdiye kadar yazarları arasında hiç kedi olmadığını söyledi, kıymetli meslektaşlarından da bu cins bir

adamla işi olmuş biri var mı, onu da bilmiyordu, ne var ki yine de denemeye niyetliydi.

Baskı başladı, ilk nüshalar da yayıncının eline geçti. Fakat Murr'un hikâyesinin ara sıra kesintiye uğrayıp Orkestra Şefi Johannes Kreisler'in biyografisini içeren başka bir kitaba ait yabancı ilavelerin yer aldığını fark edince yayıncı ürperiverdi.

Titiz bir araştırma ve soruşturmadan sonra yayıncı nihayet şunu öğrendi. Kedi Murr hayat görüşünü yazarken sahibinin yanında bulduğu matbu bir kitabı sağına soluna bakmadan parçalayıp yapraklarını kısmen althk, kısmen de bir şeyleri silmek için kullanmış. Bu yapraklar el yazmasında kalmış ve yazmaya aitmiş gibi yanlışlıkla basılmış!

İmdi, yayıncı acizane ve üzülerek itiraf etmelidir ki yabancı unsurların araya karışması yalnız kendi ihmalkârlığından ötürüdür, zira baskıya vermeden önce kedinin yazmasını iyice gözden geçirmesi gerekirdi, yine de teselli bulacağı birkaç şey mevcuttur.

Öncelikle lütufkâr okur parantez içindeki *müs. kâğ.* (müsvedde kâğıdı) ve *M. d. e.* (Murr devam ediyor) notlarına in-saf edip dikkat buyurursa meselenin içinden kolayca çıkacaktır. Diğer bir nokta da yırtılan kitabın büyük ihtimalle kitap piyasasına hiç çıkmamış olmasıdır, zira kimsenin kitaptan zerre haberi yoktur. Dolayısıyla hiç olmazsa orkestra şefinin dostları, kedinin edebi vandallığı sayesinde, tavrı pek de sıradan olmayan bu adamın hayatındaki çok tuhaf olaylar hakkında bir şeyler öğrenebilecekleri için, bundan fayda sağlayacaklardır.

Yayıncı affınıza sığınır.

Nihayetinde bir gerçek daha var ki o da yazarların en cesur düşüncelerini, en olağanüstü değişimlerini çok zaman, baskı hatası dediğimiz şeylerle fikirlerinin coşkusuna katkıda bulunan iyiliksever dizgicilere borçlu olmasıdır. Bu anlamda yayıncı mesele *Gece Tabloları*'nın 326. sayfasında bir bahçedeki geniş *koruluktan* bahsediyordu. Bu, dizgiciye yeterince dahiyane görünmemiş olacak ki *koruluk* kelimesini *kaskete* çevirmiş. “Bayan Scuderi” adlı anlatıda da dizgici kurnazca söz konusu hanımefendiyi siyah bir *rop* yerine, sırtında ağır ipekten siyah *topla* gösterir vs.

Herkesin işi kendine! Ne Kedi Murr ne de Orkestra Şefi Kreisler'in meçhul biyografi, yabancı kalemlerle bezenmeyecektir, yayıncı da bu yüzden aziz okurdan eseri okumadan önce aşığıdaki değişiklikleri göz önüne almasını rica eder ki bu iki yazar hakkında da hak ettiklerinden ne daha iyi ne daha kötü düşüncelere kapılsın.

Bundan başka yalnız, büyük dizgi hatalarına not düşülmüş, ufak hatalar aziz okurun dikkatine emanet edilmiştir.

(Burada orijinal Almanca edisyonda bir dizi dizgi hatası gösterilir.)

Son olarak yayıncı, Kedi Murr'la şahsen tanıştığını, Murr'un şahsında hoş ve yumuşak huylu bir adam olduğunu temin eder. Murr'un portresi bu kitabın kapağında gösterilmiştir.¹

Berlin, 1819 Kasımı

E. T. A. HOFFMANN

1 Orijinal Almanca edisyonunda kapakta Hoffmann'ın kedisi Murr vardı – e.n.

Yazarın Önsözü

Çekinerek –göğsüm titreyerek– hayata, ıstıraba, ümide, özleme dair tatlı aylıklık ve şairane coşku saatlerinde özümden kopup çıkmış birkaç kâğıdı dünyaya bırakıyorum.

Eleştirinin katı hükmü karşısında dayanabilecek miyim? Fakat siz hisseden ruhlar, siz saf çocuk kalpliler, siz bana yakın, sadık gönüller, evet, yazdığım kişi sizlersiniz, gözlerinizdeki tek bir damla gözyaşı beni avutacak, duyarsız eleştirmenlerin soğuk azarının açtığı yarayı iyileştirecektir!

Berlin, Mayıs 18...

MURR
(*Étudiant en belles lettres*)¹

1 (Fr.) Edebiyat öğrencisi.

Önsöz

YAZARIN GİZLEDİKLERİ

Hakiki dehada doğuştan olan güven ve sakinlikle dünyaya biyografimi bırakıyorum ki okur nasıl büyük kedi olunur, öğrensin, kusursuzluğumu bütünüyle tanısin, beni sevsin, saysın, bana hürmet etsin, hayranlık duysun – biraz da tapınsın.

Bu olağanüstü kitabın yüksek değerine karşı şüpheye kapılacak denli cesur biri çıkacak olursa karşısında akıl ve zekâ sahibi, bir de keskin pençeli bir kedi olduğunu unutmasın.

Berlin, Mayıs 18...

MURR

*(Homme de lettres très renommé)*¹

Not: Felaket! Yazarın gizlenmesi gereken önsözü de basılmış! Yazar kedinin bu önsözdeki biraz mağrur tonunu çok ciddiye almamaya ve başka hassas bir yazarın hüzünlü bir sunuş yazısı da samimi kalbin sahici diline çevrilecek olsa ortaya bundan farklı bir şeyin çıkmayacağına dikkat sarf etmesini aziz okurdan rica etmekten başka çare kalmıyor bize.

Yay. Haz.

1 (Fr.) Çok ünlü bir edebiyatçı.

BİRİNCİ BÖLÜM

Varoluş Hissiyatı

GENÇLİK AYLARI

Hayat dedikleri güzel, muhteşem, yüce bir şey! Tragedyadaki o Hollandalı kahraman da, “Ey varoluşun tatlı alışkanlığı!” diye seslenir ya hani. Ben de öyleyim; yok, kahramanın bundan ayrılmak üzere olduğu o acılı andaki gibi değil ... hayır, tıpkı o tatlı alışkanlığa artık bütünüyle girip bir daha da asla çıkmak niyetinde olmamak düşüncesinin içimi keyifle doldurduğu andaki gibi. Demem o ki, o manevi güç, bilinmez kudret veya söz konusu alışkanlığı pek de teyidimi almadan omuzlarıma yükleyen şu bize hükmeden esasa her ne deniyorsa artık, onun, hizmetinde bulunduğum ve önüme koyduğu balık yemeğini asla tam tadını çıkardığım vakit elimden almayan nazik adamdan daha kötü bir anlayışı olması imkânsızdır.

Ey tabiat, kutsal ve ulvi tabiat! Bütün o hazzın, bütün o vecdin, içi içine sığmayan göğsüme nasıl da akıyor, esrarenğiz vızılı nefesin etrafımda nasıl da esiyor! Gece henüz çöktü, niyetim ... fakat bunu okuyan veya okumayan kimse yüksek coşkumu kavramayacaktır, çünkü sıçradığım yüksek noktayı bilemezler! Tırmandığım demem daha doğru olurdu ama hiçbir şair ayaklarından bahsetmez, benim gibi dört taneye sahip olsa bile; ancak kanatlarından bahseder, bu kanatlar vücuduna becerikli bir makinistin kurduğu tertibattan ibaret olsa bi-

le. Tepemde geniş, yıldızlı gök; dolunay ışıltılı aydınlığını aşağı yolluyor, çatılarla kuleler etrafımda ateşli bir gümüş parlaklığı içinde duruyor! Altımdaki caddelerin kalabalık gürültüsünün uğultusu yavaş yavaş kesiliyor, gece gitgide sessizleşiyor; bulutlar dağılıyor; yalnız bir güvercin ürkek sevda ağıtlarıyla kuğurarak kilise kulesinin etrafında kanat çırpıyor! Hem de nasıl! Ah, şu tatlı ufaklık bana bir yaklaşır mı? İçimde harika kıpırtılar hissediyorum, coşkulu bir iştiha karşı konmaz bir güçle beni o tarafa çekiştiriyor! Ah, bir gelse şu şirin şey, karasevdağı bağırma basıp onu bir daha asla yanımdan ayırmazdım ... ah, işte güvercinliğe giriyor, yanlış güvercin, beni çatıda çaresiz bırakıyor! Şu kıt, dikkafalı, sevgisiz devirde ruhlarda hakiki sevecenliğe pek nadir rastlanır oldu.

İki ayağı üstünde dimdik yürümek o kadar büyük bir şey mi ki kendine insan diyen şu tür, dört ayağı üstünde daha güvenli bir dengeyle yürüten bizlerin üstünde hâkimiyet iddia edebiliyor? Ama sebebini biliyorum, kafalarının içinde olduğu söylenen ve akıl dedikleri büyük bir şeyden ötürü gururlanıyorlar. Bundan ne anlıyorlar, tam olarak bilemiyorum ama şu kadarı kesin ki, efendim ve hamimin bazı konuşmalarından çıkarabildiklerime göre akıl, şayet bilinçli davranıp budalaca işler karıştırmama yeteneğinden başka bir şey değilse, hiçbir yaşayan insanla yer değiştirmek istemem. Hem bence bilinç dediğin de alışkanlık meselesi; bir şekilde hayatın üstesinden geliyoruz, nasıl olduğunu bilmesek de. En azından bana göre böyle, duyduklarımıza bakılırsa dünyada doğumunun nasıl ve nerede olduğunu kendi tecrübesiyle değil, geleneklerden biliniyor, gelenekler de çoğu zaman güven vermez. Meşhur bir adamın doğumu adına şehirler birbiriyle kapışıyor, ben kendim de bu konuda kesin bir şeyler bilmediğimden bodrumda mı, tavan arasında mı yoksa ahırda mı hayata gözlerimi açmışım yahut daha doğrusu göz açmayıp sadece kıymetli annemin gözleri tarafından görülmüşüm, işte bu daima şüpheli kalacak. Zira bizim türümüze mahsus olduğu üzere doğduğumda gözlerim örtülüymüş. Etrafımdan gelen ve öfkeye kapılınca iradem dışında meydana getirdiğim bazı hırıltılı soluma seslerini zar

zor hatırlıyorum. Yumuşak duvarlı daracık bir kabın içine kapanmış halde daha belirgin ve adeta bilincim tamamen yerindeyken buldum kendimi, nefes almayı dahi beceremiyor, korku ve darlık içinde acı bir çığlık koparıyordum. Bir şeyin bu kaba ellerini daldırıp beni hoyratça vücudumdan yakaladığını hissediyordum, bu da tabiatın bana bahşettiği, ilk mucizevi gücü hissedip kullanma fırsatı verdi. Bol kürklü ön patilerimden sivri ve çevik pençelerimi çıkarıp beni yakalayan ve sonraları öğrendiğime göre bir insan elinden başka bir şey olmayan şeye saptım. Fakat bu el beni kaptan çıkarıp kenara attı, hemen sonrasında, şimdilerde, sanırım bunu söyleyebilirim, heybetli bir bıyığın uzadığı yüzümün iki tarafında şiddetli iki darbe hissettim. Bugün artık anladığıma göre o el, patilerimin kas oyunundan incinip bana bir çift tokat aşk etti, böylelikle ahlâkî neden ve sonuca dair ilk tecrübemi edindim, yine ahlâkî bir içgüdü pençelerimi çıkardığım kadar hızlı geri sokmaya sevk etti beni. Pençelerimi çekmemi sonraları elbette çok yüce bir cana yakınlık ve sevecenlik tavrı olarak görüp bunu “kadife patıcık” diye nitelediler.

Dediğim gibi, bu el beni yeniden yere attı. Biraz sonra bir daha kafamdan tutup bastırdı, böylece ağzım, yalamaya başladığım bir sıvıya girdi, buna nasıl kapıldığımı kendim de bilmiyordum, herhalde fiziki bir içgüdüydü bu; sıvıyı yalayıp yutmam içime bir hoşluk veriyordu. Keyfini çıkardığım şey, sonradan öğrendiğime göre sütmüş, karnım acıkmış, ben de içerek karnımı doyurmuştum. Böylece ahlâkî eğitimim başladıktan sonra fiziki eğitimim de başladı.

Bir kez daha ama bu defa öncekinden daha yumuşak bir şekilde, iki el beni tutup sıcak ve yumuşak bir yere koydu. Keyfim gitgide yerine geliyordu, ben de insanların pek de isabet-siz sayılamayacak bir ifadeyle zırvalamak diye nitelendirdikleri, yalnız benim türüme has o tuhaf sesleri çıkararak rahatımın yerinde olduğunu anlatmaya başladım. Böylece yeryüzündeki eğitimimde büyük ilerlemeler kaydediyordum. İçindeki fiziki rahatlığı ses ve tavırlarla ifade edebilmek Tanrı'nın ne büyük lütfu, ne enfes bir hediyesi! Önce mırıldandım, sonra taklidi

mümkün olmayan şu, kuyruğu zarif dairelerle kıvrırma yeteneği, ondan sonra da tek bir “miyav” sözcüğüyle sevinç, acı, haz ve hoşnutluk, korku ve çaresizlik, kısacası bütün his ve tutkuları çeşit çeşit kademelerinde ifade edebilmek gibi mucizevi bir kabiliyet geliştirdim. Şu kolayın kolayı anlaşma aracı karşısında insanların dili nedir ki! Neyse, hadiselerle dolu gençliğimin unutulmayacak, öğütlerle dolu hikâyesine devam!

Deliksiz bir uykudan uyandım, göz kamaştıran bir parlılık vardı etrafımda, beni korkutuyordu, gözümdeki perdeler kalkmıştı, görüyordum!

Daha ışığa ama özellikle de gözlerimin önündeki rengârenk çeşitliliğe alışmadan peş peşe kaç defa feci biçimde hapşırıldım, ne var ki görme işi bu arada harika gidiyordu, sanki bunu defalarca yapmıştım.

Ah şu görme işi! Harika bir alışkanlık bu; bu alışkanlık olmasa dünyada bulunmak ne de zor olurdu! Görmeyi benim kadar kolay benimseyen o yüce yetenekliler ne mesut kimselerdir.

Biraz korkuya kapılıp o dar kapta kopardığım bağırmanın ayını koyuverdiğimi inkâr edemem. Derken ufak, sıska, yaşlı bir adam görüldü, asla hafızamdan çıkmayacak biri, zira tanıdığım onca kişiye rağmen onunla aynı veya benzer diyebileceğim birine bir daha asla rastlamadım. Benim ırkımda falanca veya filanca adamın siyah beyaz benekli postu olmasına sık rastlanır, nadir görünense kar beyaz saçları ve kuzguni siyah kaşları olan birini görmektir, mürebbim ise işte böyle biriydi. Adam evdeyken kısa, cırtlak sarı bir pijama giyiyordu, bense bu elbise karşısında dehşete düşüyor, o zamanki beceriksizliğimin el verdiği kadarıyla yumuşak yastığımdan inip kenara çekiliyordum. Adam gözüme nazik görünen ve güven veren bir tavırla bana doğru eğiliyordu. Beni tutuyordu, bense elbette pençelerimin yaptığı oyundan sakınıyordum, kedi ve dayak düşünceleri kendiliğinden bağdaşıyordu ama gerçekten de bu adam bana iyi davranıyordu, zira beni tatlı süt dolu bir kabın önüne koyuyor, ben sütü hırsıyla içerken buna az memnun oluyor görünmüyordu. Benimle anlamadığım birçok şey konuşuyordu, o zamanlar küçük, tecrübesiz bir çömez olarak insan dilini an-

lamaya muktedir değildim çünkü. Hamime dair söyleyeceğim pek bir şey yok aslında. Ama kesin olan bir şey var ki, birçok işte maharetli bilim ve sanatta çok tecrübeli olmalıydı, çünkü yanına gelen herkes (tam da tabiatın benim postuma sarı bir leke kondurduğu yerde, yani göğüslerinde nişan veya haç taşıyan kimseler oluyordu aralarında) ona pek bir terbiyeli, hatta bazen de, sonraları benim Skaramuz adlı kanişe davrandığım gibi çekingeng bir saygıyla davranıyorlar, ona sadece, “çok muhterem, kıymetli, saygıdeğer üstadım Abraham,” diye hitap ediyorlardı! Sadece iki kişi ona aelade “Azizim!” diyordu. Papağan yeşilli pantolon ve beyaz ipekten çorap giymiş uzun ince bir adamla, parmakları yüzüklerle dolu, siyah saçlı, tıknaz, çok şişman bir kadın. Dediklerine göre bu adam prens, kadınsa Yahudi bir hanımefendiymiş.

Bu zarif ziyaretçilere rağmen Üstat Abraham üst katlardaki küçük bir odacıkta kalıyor, böylelikle ben de pencereden çatıya ve tavana çıkıp ilk gezintilerimi rahat rahat yapabiliyordum.

Evet! Başka türlü olamaz, tavan arasında doğmuş olmalıyım ben! Bodrumla ahır da neymiş ... tavan arasında karar kılıyorum ben! Mevsim, anavatan, örf ve adetler, bunların ne silinmez bir etkisi vardır; evet, dünya vatandaşımın dış ve iç biçimini meydana getiren yalnızca bunlardır! İçime bu yükseklik duygusu, yüce olana duyduğum bu karşı konulmaz dürtü nereden geliyor? Tırmanırken sergilediğim bu ender rastlanan kabiliyet, en atılgan ve dahiyane sıçrayışlardaki bu kıskanılacak sanat nereden geliyor? İşte! Göğsümü tatlı bir hüzün dolduruyor! Vatan toprağına duyduğum hasret kuvvetle kıpırdanıyor! Sana adıyorum bu gözyaşlarımı, güzel vatanım; sana adıyorum bu hüznle haykıran miyavı! Bu sıçramalar, bu hamleler seni şerefendiriyor, erdem ve vatanseverce bir cesaret var bunlarda! Sen, ey tavan arası, cömert bir bollukla bana az fare bağışlamadın, bundan başka bacadan kimi sucuğu, kimi pastırmayı da götürebiliyoruz hani, hatta bazen serçe yakalayabiliyor, ara sıra da bir güvercin kapabiliyoruz. “Sana duyduğum sevgi muazzamdır, ey vatanım!”

Fakat anlatacak başka çok...

(Müs. kâğ.) “– hatırlamaz mısınız, beyefendi, gece vakti Pont Neuf üzerinde yürürken şapkasını başından Seine Nehri’ne uçuran şu büyük fırtınayı?’ Benzer şeyleri Rabelais de yazar ama, paltosunu rüzgârın oyununa peşkeş çeken avukatı eliyle sıkıca kafasına bastırduğu şapkasından eden fırtına değildir, bombacı askerin biri, ‘Sağlam rüzgâr esiyor, efendim,’ diye bağırarak oradan geçerken avukatın zarif kastorunu elinin altından çekip başından aldı; Seine’in dalgalarına yakalanan bu kastor değildi, gerçekte fırtına rüzgârının ıslak ölümüne yolladığı, askerin kendi adı geçesiydi. Artık biliyorsunuz ki, beyefendi, avukat apışmış halde orada dikildiği sırada ikinci bir asker, ‘Sağlam rüzgâr esiyor, efendim!’ diye bağırp oradan kaçarken avukatın paltosunu yakasından kavradığı gibi omuzlarından aşağı çekti, hemen sonrasında da üçüncü bir asker, yine aynı şekilde, ‘Sağlam rüzgâr esiyor, efendim!’ diye bağırarak oradan geçerken altın düğmeli İspanyol bastonunu avukatın elinden aşırđı. Avukat var gücüyle bağırdı, son yankesicinin arkasından peruğu fırlatıp bütün vasiyetlerin en acayibini almak, bütün maceraların en tuhafını öğrenmek üzere başı açık, paltosuz ve bastonsuz oraya gitti. ‘Siz bütün bunları biliyorsunuz, beyefendi!’

Hükümdar, ‘Biliyorum,’ diye cevap verirken ben şunları söylüyordum: ‘Ben hiçbir şey bilmiyorum ve sizin, Üstat Abraham, bana nasıl olup da böyle saçmalıklar anlatabildiğinizi hiç anlamıyorum. Pont Neuf’ü bilirim, Paris’tedir, gerçi üstünde hiç yayan gitmedim ama statüm icabı defalarca arabayla geçtim. Avukat Rabelais’yi hiç görmediğim gibi ömrüm boyunca da asker şakalarını hiç umursamadım. Gençlik yıllarımda ordumu kumanda ederken asilzadeleri her hafta, işledikleri veya işlemeye niyetli oldukları budalalıklardan ötürü sağlam bir elden geçirirdim, rütbesiz askerleri dövmekse teğmenlerin işiydi, beni örnek alıp onlar da her hafta pazarları giderlerdi, böylece pazarları bütün orduda, hak ettiği bir araba dayağı yemeyen tek bir asilzade, tek bir rütbesiz asker kalmazdı, birlikler de dayakla öğrendikleri ahlâkın yanında, daha hiç düşman karşısına çıkmamışken dayak yemeye alıştılar ve düşmanla karşılaşsalar dayak atmaktan

başka bir şey yapamazlardı. Bu aklınıza yatıyor, Üstat Abraham, şimdi de Tanrı aşkına söyleyin, fırtınanızla, Pont Neuf'te soyulan avukat Rabelais'nizle gayeniz nedir, şenliğin kargaşa içinde dağılması, peruğuma aydınlatma fişeği kaçması, kıymetli oğlumun havuza düşmesi ve hain yunusların onu baştan aşağı islatması, prensesin eteklerini toplayıp örtüsünü kaldırarak Atalanta gibi parktan kaçmak zorunda kalması karşısında özrünüz hani, daha neler neler, o uğursuz gecenin musibetlerini kim sayacak! Ee, Üstat Abraham, ne buyurursunuz?’

Tevazuyla eğilerek, ‘Beyefendi,’ diye karşılık verdim, ‘Bütün bu felaketlerin kabahati fırtınadan ... her şey yolunda giderken bastıran müthiş kasırgadan başka neydedir? Elementlere hükmedebilir miyim ki? Hem bizzat benim başıma da o sırada fena işler açılmadı mı, meşhur Fransız yazar Rabelais'yle karıştırılmamasını çokça rica ettiğim o avukat gibi ben de şapkamı, ceketimi ve paltomu kaybetmedim mi? Sonra...’

Burada Johannes Kreisler, Üstat Abraham'ın lafını, “Dinle,” diyerek kesti, “dinle dostum, bugün bile, o günden bu yana onca zaman geçmesine aldırmadan, prensesin, kutlamasını senin tertiplemediğin yaş gününden karanlık bir esarmış gibi bahsediyorlar, elbette sen alışılageldik tavrınla ne maceralara girişmişsindir. Zaten halk seni oldum olası bir nevi büyücü diye gördüğünden bu inançları o şenlikle bilmem ne kadar güçlenmiş benziyor. Bana dosdoğru anlat bakalım, bütün bunlar nasıl oldu. Biliyorsun ki o sıralar ben burada değildim...”

“Tam da bu,” diye dostunun sözünü kesti Üstat Abraham, “tam da senin burada olmaman, Tanrı bilir, ne cehenneme gitmiştin, tam da senin çıldırmış gibi buradan kaçman, işte bu beni kudurtup deliye döndürdü, işte bu yüzden elementleri göğsümü parçalayan bir şenliği bozmaları için çağırdım, zira şenliğin asıl kahramanı, yani sen yoktun, ayak sürüyerek ilerleyen ama sonrasında sevilen kişilerin üzerine korkutucu rüyaların azabından, acıdan, dehşetten başka şey getirmeyen bir şenlik! Artık biliyorsun, Johannes, senin içine bakıp orada bulunan tehlikeli, tehditkâr sırrı gördüm, her an tahripkâr alevlerle patlamaya hazır, gözünün yaşına bakmadan her şeyi silip sü-

pürecek, kaynayan bir volkandı o! İçimizde öyle şeyler vardır ki en yakın dostlarımızın bile bunlar hakkında konuşamayacağı bir surete bürünürler. O yüzden içinde gördüğüm şeyi senden itinayla sakladım ama derinlerdeki anlamı prenses yerine, sevdiğim başka birine ve bizzat sana isabet eden o şenlikle, senin bütün benliğini kavramak istiyordum. İçindeki en gizli cefalar canlanacak ve güçleri uykusundan uyanmış intikam melekleri gibi katlanarak göğsünü parçalayacaktı.

Ölümcül bir hasta gibi ta Orkus'tan alınmış ve en şiddetli nöbette bilge hiçbir hekimin kaçınamayacağı bu ilaç ya ölümünü hazırlayacak ya sana şifa verecekti! Bil ki, Johannes, prensesin isim günü, tıpkı prenses gibi adı Meryem olan Julia'nın isim günüyle çakışıyor.”

Kreisler, bakışlarında yiyip bitiren bir alevle, ayağa fırlayarak, “İşte!” diye bağırdı, “İşte! Üstat, benimle küstahlıkla alay edercesine oyun oynayabileceğini kim söyledi sana? Kalbimin derinliklerini kavrayacak musibet sen misin yani?”

“Azgın, düşüncesiz insan,” diye karşılık verdi Üstat Abraham sessizce, “sanata ve güzel ve yüce olan her şeye karşı içinde bulunan derin anlayışla beslenen göğsündeki yıkıcı yangın artık ne zaman saf bir nafta alevine dönecek! Benden o feci şenliği anlatmamı istedin; öyleyse beni sessizce dinle; yok kuvvetin buna el veremeyecek denli kırıldıysa, o zaman yanından ayrılırım.”

Kreisler yarı boğuk bir sesle, elleri yüzünde tekrar oturarak, “Anlat,” dedi. Aniden sesini neşe bürüyen Üstat Abraham, “Sevgili Johannes, çoğunluğu aslen hükümdarın bir şeyler uydurmakta üstüne olmayan zihninden çıkan bütün o akıllıca tertipleri anlatmakla seni yormak istemiyorum,” dedi. “Şenlik akşam geç vakitte başladığından köşkün etrafını çeviren güzel parkın ışıklandırıldığı belirtmeye gerek yok. Bu aydınlatma içinde sıra dışı etkiler meydana getirmeye uğraştımsa da hükümdarın kesin emriyle bütün yollarda, büyük kara tahtalara takılmış rengârenk lambalarla, üstünde hükümdarın tacı bulunması ve eşinin isminin yanması gerektiğinden bunu kısmen başarabildim. Tahtalar yüksek kazıklara çakıldığından adeta tütün içilmez ve-

ya vergiden kaçılmaz gibi ışıklı ikaz levhalarına benziyorlardı. Şenliğin esas noktası senin de bildiğin parkın ortasındaki çalılıklar ve suni harabelerle oluşturulmuş tiyatroydu. Bu tiyatrodaki şehirli oyuncular alegorik bir şeyler oynayacaklardı; bir hayli beğenilecek kadar budalaca bir oyundu bu ama metni kaleme alan hükümdarın kendisi değildi, bu yüzden de bir hükümdarın yazdığı oyunu sahneleyen şu tiyatro yönetmeninin nükteli ifadesini kullanacak olursam, metin, majestelerinin kaleminden çıkmamıştı. Köşkle tiyatro arası yol hayli uzaktı. Hükümdarın şairane fikrinde, yürümekte olan ailenin önünü havada asılı, iki meşaleli bir koruyucu melek aydınlatacak, bunun dışındaysa hiç ışık yanmayacak, ancak aileyle maiyeti oturduktan sonra tiyatro aniden ışıklandırılacaktı. Bu nedenle söz konusu yol karanlık kaldı. Bu tertibatın yolun uzunluğundan kaynaklanan zorluğunu boş yere anlatmaya uğraşıyordum, hükümdar 'Fêtes de Versailles'da benzer bir şeyler okumuştun, peşinden bu şairane fikri de kendi bulduğun için bunun icraata geçirilmesinde dırdetti. Hak etmediğim her tür sitemden kaçmak için meşaleli koruyucu melek işini şehirli tiyatro teknisyenine devrettim. Hükümdarla karısı, arkalarından da maiyetleri salonun kapısından çıkar çıkmaz, hükümdarın hanedanlık renklerinde giyinmiş bodur, ablak bir adam, ellerinde yanan iki meşaleyle köşkün çatısından aşağı sallandırıldı. Fakat kukla çok ağırdı, derken yirmi adım sonra makine takıldı ve hükümdarın ışıldayan koruyucu meleği askıda kaldı; işçiler de daha kuvvetli çekince kukla tepetaklak oldu. Uçları aşağı dönen mumlardan yere kor kor damlalar düşüyordu. Damlalardan ilki bizzat hükümdara isabet etti, hükümdar adımlarının dengesizleşmesine ve daha hızlı yürümesine rağmen soğukkanlı ve itidalli, dişini sıktı. Koruyucu melek şimdi de, saray memurlarının yanı sıra odacılarla birlikte saray nazırının teşkil ettiği grubun üzerinde, ayakları tepede, başı aşağıda salınmaya devam ediyor, meşalelerin kor yağmuru kâh falancanın kâh filancanın kafasına ve burnuna isabet ediyordu. Acısını dile getirip böylece mutlu şenliği bozmak saygısızlık olacağından, bu talihsizlerin, bu koca soğukkanlı Scaevola birliğinin suratlarını ekşite ekşite ama yığıtlıktan de ödün vermeden,

hatta cehennemin dibinden gelmiş benzeyen zoraki bir gülümsemeyle, sessizce, ürkek iç geçirmelere meydan vermeksizin yürüyüşlerini seyretmek çok hoştu.

Bunun yanında davullar gümbürdüyor, trampetler çalıyor, yüzlerce ses: “Soylu prensesimiz çok yaşa! Soylu prensesimiz çok yaşa!” diye bağırıyor, o Laokoon’vari yüzlerin bu şen kutlamayla muhteşem zıtlığının ortaya çıkardığı trajik coşku bütün olan bitene asla hayal edemeyeceğimiz bir azamet bahşediyordu.

Şişman ve ihtiyar saray nazırı artık dayanamadı; için için yanan bir damla tam da yanağına gelince çaresizlikten duyduğu gazaplı bir öfkeyle yan tarafa sıçradı ama uçan makineye ait olan ve makinenin yanından yerin üstünde ilerleyen bir ipe dolanıp yüksek sesle, ‘Hay aksi!’ diye bağırarak yere kapaklandı. Aynı anda havadaki uşak da rolünü sonlandırmış oldu. Saray nazırını alabildiğince ağırlığıyla onu da aşağı çekti, adam bağırış çağırış içinde dağılan maiyetin tam ortasına düştü. Meşaleler söndü, zifiri karanlıkta kaldık. Bunların hepsi tiyatronun dibinde oldu. Bütün lambaları, meydandaki bütün meşaleleri bir anda ateşe verecek olan kavı tutuşturmamak için kendimi tutup milletin ağaçların ve çalılıkların içinde iyice yolunu şaşırmasına vakit bırakmak için bekliyordum. Hükümdar, *Hamlet*’teki kral gibi, ‘Işık, ışık!’ diye bağırıyordu, ‘Işık, ışık!’ diyen kalabalığın sesleri birbirine giriyordu. Meydan aydınlandığında etrafa dağılmış yığın zar zor bir araya gelen mağlup bir orduya benziyordu. Başodacı büyük zekâ sahibi, devrinin en mahir taktisyeni olduğunu gösterdi; zira birkaç dakikaya kalmadan uğraşları sayesinde düzen tekrar kurulmuştu. Hükümdar etrafındakilerle birlikte seyircilerin oturduğu yerin ortasında yer alan bir tür yükseltilmiş çiçekten tahtına çıktı. Hükümdarla karısı oturur oturmaz bu makinistin kurnaz tertibatı sayesinde çiftin üstüne bir yığın çiçek düştü. Ama kaderin cilvesi, koca bir kırmızı zambak tam da hükümdarın burnuna düşüp suratını kırmızıya boyadı, böylece hükümdar pek azametli, şenliğe layık bir görüntüye büründü.”

Kreisler duvarları titreten delicesine bir kahkaha kopararak, “Felaket bu, felaket!,” diye bağırды.